

1 oktober 2018

Betreft: Analyse Rijksbegroting 2019

Aan: Woordvoerders Emancipatie, Veiligheid, Volksgezondheid, Sociale Zaken en
Werkgelegenheid en fractievoorzitters

Amsterdam, 1 oktober 2018

Geachte heer/mevrouw,

Voor u ligt een analyse van Atria, kennisinstituut voor Emancipatie en Vrouwengeschiedenis, van de Rijksbegroting 2019 op 21 thema's die van belang zijn voor emancipatie van vrouwen. Hierin analyseert Atria in hoeverre de voorgenomen investeringen van het kabinet de realisering van een gelijke positie van mannen en vrouwen bevorderen of juist verhinderen. Daarnaast heeft Atria onderzocht of en hoe de plannen en doelstellingen van de Emancipatienota 2018-2021 tot hun recht komen in de Rijksbegroting.

Atria beoordeelt de Rijksbegroting op onderdelen positief: het opzetten van het interdepartementaal beleidsonderzoek deeltijdwerk, de verhoging van kinderopvangtoeslag, het besluit te investeren in erfgoed en in voorlichting ten aanzien van zwangerschapsdiscriminatie, bevorderen een gelijke positie van mannen en vrouwen.

Daarnaast verdient een aantal onderwerpen meer aandacht in beleid zoals de noodzaak van een gender-sensitieve en intersectionele aanpak van huiselijk geweld, cybergeweld en intimidatie op de werkvloer. Met betrekking tot de verdeling arbeid en zorg, zou in de Rijksbegroting meer aandacht mogen zijn voor de rol van mannen en werkgevers in het daadwerkelijk mogelijk maken van een eerlijkere taakverdeling tussen mannen en vrouwen. Nu is met name de vrouw aan zet.

De bevindingen en aanbevelingen worden hieronder kort samengevat. De volledige analyse wordt gepresenteerd in de bij deze brief behorende analyse.

Veiligheid

Analyse: Atria signaleert dat de aanpak en preventie van gender gerelateerd geweld onvoldoende is geïntegreerd in het samenhangend veiligheidsbeleid. Daarnaast zijn onderwerpen zoals cybergeweld en intimidatie op de werkvloer niet in de Rijksbegroting opgenomen.

Aanbevelingen: Effectief beleid ten aanzien van huiselijk geweld vraagt om een gender-sensitieve benadering, omdat in het merendeel van de gevallen van huiselijk geweld de verdachte man is en het slachtoffer vrouw. Dit is bovendien een verplichting voortvloeiend uit het Verdrag van Istanbul. Een gender-sensitieve aanpak houdt rekening met de sociaal-culturele rollen die aan mannen en vrouwen gekoppeld zijn, de legitimeringen waarmee geweld tegen vrouwen is omgeven en in het bijzonder met de verschillen in macht die daaruit voortvloeien. Effectief beleid vraagt ook om een intersectionele aanpak, waarin aandacht wordt besteed aan hoe maatschappelijke, sociale, economische en juridische factoren op elkaar inwerken in hun effect op de positie van vrouwen en op het risico op partnergeweld. Dit is niet alleen nodig bij huiselijk geweld, maar ook bij een aanpak van intergenerationele overdracht, kindermishandeling en meer in het algemeen bij beleid ter preventie van gender gerelateerd geweld.

Een aantal onderwerpen zijn in de Rijksbegroting niet opgepakt, zoals cybergeweld en intimidatie op de werkvloer, terwijl dit grote maatschappelijke problemen zijn met vele negatieve (financiële) gevolgen. Atria bepleit een integrale aanpak van alle vormen van online (seksuele) discriminatie in een breder cyberveiligheidsbeleid met inbegrip van een genderperspectief.

Combineren van arbeid en zorg

Analyse: In de Rijksbegroting is er terechte aandacht voor het bestrijden van zwangerschapsdiscriminatie. Daarnaast wordt er geïnvesteerd in de kinderopvangtoeslag en er komt een interdepartementaal beleidsonderzoek (IBO) naar deeltijdwerk. Tegelijkertijd richt de regering zich met name op het stimuleren van vrouwen om meer uren te gaan werken, maar niet op het voor mannen mogelijk maken om in deeltijd te gaan werken en meer te zorgen. Tevens is er geen aandacht voor de rol van werkgevers hierin. Ook voor het doorbreken van beroepssegregatie laat de regering weinig concrete ideeën zien, terwijl vrouwen in sectoren werken waar deeltijd de norm is en die bovendien minder betalen.

Aanbevelingen: Een meer gender-sensitieve en intersectionele benadering van de diverse aspecten van het vraagstuk van verdeling arbeid en zorg is nodig. Er dient een onderzoek te worden gedaan naar het doorbreken van beroepssegregatie. Het is tevens van belang dat de overheid randvoorwaarden creëert die het combineren van arbeid en zorg mogelijk te maken, zoals goede regelingen ten aanzien van flexibele werktijden en verlofduur rondom geboorte van een kind en mantelzorg.

Vertegenwoordiging in top, wetenschap en bedrijfsleven

Analyse: Het behalen van het streefcijfer van 30% vrouwen in de Raden van Commissarissen en Raden van Bestuur in 2020, verloopt traag en dreigt zelfs achteruit te gaan. Specifieke aandacht gericht op het vergroten van het aandeel vrouwen in de top van het bedrijfsleven en wetenschap zien we echter niet terug in de begrotingen van de regering.

Aanbevelingen: Atria pleit er voor om als het streefcijfer van 30% in 2020 ten aanzien van de vertegenwoordiging van vrouwen in de top van het bedrijfsleven niet wordt gehaald, een afdwingbaar quotum in te stellen. Daarnaast onderstreept Atria dat er blijvend aandacht wordt besteedt aan het aandeel vrouwen onder hoogleraren.

Genderstereotypering

Analyse: Het doorbreken van genderstereotypering in onderwijs en op de arbeidsmarkt is nauwelijks opgenomen in de Rijksbegroting, terwijl het belang hiervan wel is onderkend in de emancipatienota¹. Door genderstereotype keuzes in opleidings- en beroepstrajecten gaat talent verloren en vanuit economisch en maatschappelijk perspectief gezien is dit onwenselijk.

Aanbevelingen: Dit belangrijke thema dient aan de hand van een veelzijdig beleid een bredere plek te krijgen dan alleen in de alliantie Werk.en.de.Toekomst², en het Techniekpact³. Een samenwerking tussen ministeries, werkgevers, scholen, onderwijsverenigingen en het maatschappelijk middenveld is nodig om genderstereotypering in het onderwijs en op de arbeidsmarkt tegen te gaan.

Erfgoed

Analyse: Atria juicht het besluit toe om te investeren in erfgoed, waaronder digitalisering en verduurzaming, zodat het erfgoed beter toegankelijk wordt en blijft voor toekomstige generaties. Het erkennen van de rol van erfgoed, zoals archieven, en de hernieuwde aandacht voor geschiedenis is positief.

Aanbevelingen: Het besef dat gender- en LHBTI-gelijkheid geen vanzelfsprekendheden zijn maar verworvenheden uit het verleden is van groot belang. Essentieel onderdeel is de erkenning van het koloniale verleden van Nederland en de sporen die dat nalaat in erfgoed,

---

¹ Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap; Emancipatienota 2018-2021, pag. 12.

² Het strategisch partnerschap Werk.en.de Toekomst wil de gelijke positie van vrouwen, mannen en LHBTI's op de arbeidsmarkt bevorderen, door genderstereotype beeldvorming in het onderwijs en op de arbeidsmarkt te doorbreken en het combineren van werken, leren en zorgen mogelijk te maken. Werk.en.de Toekomst is een samenwerking van Atria, Emancipator, de Nederlandse Vrouwen Raad (NVR) en VHTO, Landelijk Expertisebureau meisjes/vrouwen en bèta/techniek en wordt gesteund door het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.

³ Het Techniekpact heeft als doel het zorgen voor voldoende gekwalificeerde technici en het aantrekkelijker maken van leren en werken in de techniek.

1 oktober 2018

evenals de noodzaak van aandacht voor de vaak onderbelichte bijdragen van vrouwen in de geschiedenis.

Ik hoop u hiermee voldoende geïnformeerd te hebben. Indien u aanvullende vragen heeft, kunt u contact opnemen met Esther de Jong (E.dejong@atria.nl), hoofd beleidsadvisering bij Atria.

Met vriendelijke groeten,

Renée Römken

Directeur-bestuurder Atria
Bijzonder hoogleraar Gender Based Violence – Universiteit van Amsterdam

Onderwerpen	Welke plannen worden genoemd?	Analyse en aanbevelingen
1. VEILIGHEID: VORMEN VAN GENDER GERELATEERD GEWELD		
a.	Huiselijk geweld In juni 2018 presenteerden de ministers Hugo de Jonge van Volksgezondheid, Welzijn en Sport en Sander Dekker van Rechtsbescherming een vernieuwde aanpak van huiselijk geweld en kindermishandeling, getiteld “Geweld hoort nergens thuis.” Binnen dit programma worden de komende jaren substantiële middelen beschikbaar gesteld voor de aanpak van huiselijk geweld en kindermishandeling door gemeenten. Met de maart-circulaire gemeentefonds zijn middelen toegevoegd vanuit de algemene uitkering naar de decentralisatieuitkering vrouwenopvang voor de intensivering van de taken van Veilig Thuis naar aanleiding van de aanscherping van de meldcode en de radarfunctie Veilig Thuis. Het grootste aandeel van de financiering van het programma is afkomstig van het Ministerie van VWS, met €11,9 miljoen in 2018 oplopend tot €38,6 miljoen structureel vanaf 2021. Tevens zijn in het Regeerakkoord middelen vrijgemaakt voor de meldcode wat betreft signalering van huiselijk geweld en kindermishandeling door wijkteams en de jeugdgezondheidszorg en voor de inzet van forensische medische expertise. (Beleidsnota Geweld hoort nergens thuis, p. 50). Het Ministerie van JenV draagt in 2019 en de daarop volgende jaren telkens € 2,3 mln. bij aan het programma “Geweld hoort nergens thuis.” (begroting JenV p. 69)	Atria is verheugd dat in de nota “Geweld hoort nergens thuis” de omvang en ernst van huiselijk geweld wordt erkend en hieraan de noodzaak voor extra middelen wordt gekoppeld. We hadden echter graag gezien dat gender gerelateerd geweld als dossier meer geïntegreerd zou worden in het samenhangend veiligheidsbeleid. Er dient een visie te worden ontwikkeld op de structurele aard en omvang van geweld binnenshuis. Huiselijk geweld is een van de omvangrijkste vormen van geweld in de Nederlandse samenleving die in het bijzonder vrouwen treft. Uit onderzoek van de <i>Fundamental Rights Agency</i> (FRA) van de Europese Unie blijkt dat bijna de helft (45%) van de Nederlandse vrouwen, die in het onderzoek zijn geïnterviewd, (sinds hun 15de jaar) ooit een vorm van fysiek of seksueel geweld ervaren heeft (FRA 2014). In tegenstelling tot veel omliggende landen wordt in Nederland gewerkt met de containerbegrippen ‘huiselijk geweld’ of ‘geweld in afhankelijkheidsrelaties’ als verzamelterm voor verschillende vormen van geweld die plaatsvinden binnen de privésfeer. Voor de ontwikkeling van effectief beleid is het essentieel om te expliciteren over welke vorm van geweld het gaat,

Onderwerpen		Welke plannen worden genoemd?	Analyse en aanbevelingen
			wat de ernst en de aard van het geweld is en welke ongelijkheden en machtsverschillen er in de relatie tussen slachtoffer en dader kunnen spelen. De omvang, aard en de ernst van de problematiek vraagt om expliciet gendersensitief beleid voor de preventie van geweld, bescherming van slachtoffers, voldoende hulpverlening voor én de aanpak van plegers van geweld tegen vrouwen. Atria dringt er bij de regering op aan om, zoals internationaal erkend en vastgelegd in internationale verdragen, expliciet en geïntegreerd beleid te ontwikkelen gericht op de aanpak van geweld tegen vrouwen. Preventie van geweld dient beleidsmatig meer. De vraag die om antwoord roept is welke rol het onderwijs hierin kan vervullen en of preventie van seksueel geweld en geweld binnenshuis een van de kernpunten in het curriculum kan worden. Het aanbieden van kennis, ook op jonge leeftijd, is essentieel voor de versterking van de weerbaarheid en daarmee slachtofferschap en plegerschap op latere leeftijd te voorkomen.
b.	Gendersensitiviteit en intersectionaliteit m.b.t. gender gerelateerd geweld	In de begrotingen van de ministeries van OCW, VWS en JenV worden gendersensitiviteit en intersectionaliteit niet genoemd als essentiële componenten van het beleid inzake huiselijk of gender gerelateerd geweld.	In de beleidsnota "Geweld hoort nergens thuis" is terecht veel aandacht voor specifieke risicogroepen. Voor een aantal doelgroepen met specifieke problemen is om verschillende redenen extra aandacht nodig. Soms is er specifieke expertise nodig

Onderwerpen	Welke plannen worden genoemd?	Analyse en aanbevelingen
		<p>over de doelgroep of om de problemen eerder en beter in beeld te brengen. Het gaat om groepen die extra kwetsbaar zijn en niet altijd direct te herkennen zijn, zoals slachtoffers en plegers met een lichte verstandelijke beperking.</p> <p>Door gerichte aanpak bij risicogroepen verwachten wij dat de impact van de maatregelen toenemen. Vrouwen worden hierbij echter niet expliciet genoemd. Dit is opvallend omdat uit politieregistratie van de afgelopen jaren blijkt dat bij driekwart van de incidenten van huiselijk geweld het slachtoffer een vrouw was en 90% van de verdachten van huiselijk geweld een man . Wel opgenomen in het rijtje risicogroepen zijn o.a. slachtoffers van seksueel geweld en slachtoffers van loverboys, eveneens groepen die overwegend uit vrouwen bestaan. Huiselijk geweld treft vrouwen disproportioneel vaak en wordt daarom – ook in internationaal rechtelijk verband, o.a. in de jurisprudentie van het Europese Hof voor rechte van de Mens, en het Verdrag van Istanboel, gezien als een vorm van gender gerelateerd geweld, oftewel geweld dat zich richt tegen een persoon wegens het geslacht, genderidentiteit of genderexpressie. Een gender sensitieve aanpak - waarbij men rekening houdt met de sociaal-culturele rollen die aan mannen en vrouwen gekoppeld zijn, de legitimering</p>

Onderwerpen	Welke plannen worden genoemd?	Analyse en aanbevelingen
		<p>en bagatellisering van geweld en met name met de verschillen die daaruit voortvloeien in macht en in de mate waarin vrouwen en mannen slachtoffer worden van geweld - is onontbeerlijk om beleid omtrent huiselijk geweld effectief te laten zijn.</p> <p>Atria heeft in samenwerking met de Blijf Groep en Motivaction een onderzoek gedaan, genaamd <i>Welk geweld telt?</i>. De uitkomsten leveren inzicht in hoe Nederlanders aankijken tegen geweld tussen (ex-)partners. Daaruit blijkt dat o.a. dat legitimering van partnergeweld onder bepaalde omstandigheden nog steeds veel voorkomt (30%), dat mannen vaker geweld legitimeren dan vrouwen en dat legitimering van seksuele dwang onder jongeren onder de 35 relatief veel voorkomt.</p> <p>Een gender sensitieve aanpak is volgens het Verdrag van Istanboel inzake geweld tegen vrouwen verplicht. Voor concrete suggesties voor het integreren van een genderperspectief, verwijst Atria naar de follow-up van de in 2015 door Regioplan uitgevoerde genderscan van beleid omtrent huiselijk geweld.</p> <p>Daarnaast pleit Atria voor een intersectionele aanpak, met aandacht voor hoe maatschappelijke, sociale, economische en juridische factoren op</p>

Onderwerpen	Welke plannen worden genoemd?	Analyse en aanbevelingen
		<p>elkaar inwerken en bijdragen aan een meer of minder afhankelijke positie van vrouwen en daarmee het risico op partnergeweld kunnen vergroten. Aandacht voor sociaal en politiek gemarginaliseerde groepen binnen de risicogroep van vrouwen is dan gewaarborgd, zoals o.a. , LGBTI-vrouwen, oudere vrouwen, vrouwen met een geestelijke of lichamelijke beperking en vrouwen met een migratieachtergrond. Met betrekking tot de laatste groep heeft Nederland volgens het Verdrag van Istanboel bij partnergeweld de verplichting een van de echtgenoot afhankelijke verblijfstitel op verzoek van het slachtoffer om te zetten in een onafhankelijke, eigen verblijfsvergunning.</p>
<p>c.</p>	<p>Intergenerationele overdacht van geweld</p>	<p>In de begroting van het Ministerie van VWS is veel aandacht voor kindermishandeling. In totaal stelt het Ministerie van VWS €18,8 miljoen beschikbaar voor de aanpak van kindermishandeling. Daarnaast draagt het Ministerie van VWS €11,9 miljoen bij aan het programma “Geweld hoort nergens thuis,” dat deels tevens is bestemd voor de aanpak van kindermishandeling. Van een samenhangende geïntegreerde aanpak is vooralsnog geen sprake. Onduidelijk blijft hoe in besteding van welk deel van de genoemde middelen dit wordt gekoppeld aan maatregelen ter bestrijding van huiselijk geweld en gender gerelateerd geweld.</p>
<p>De minister geeft in de nota “Geweld hoort nergens thuis” aan belang te hechten aan aandacht voor specifieke risicogroepen, zoals kinderen. In dit kader raadt Atria aan hierbij niet alleen te kijken naar de directe gevolgen kindermishandeling maar dit te koppelen aan een gezinsanalyse en naar het effect van partnergeweld binnen een gezin met kinderen, en het risico op intergenerationele overdracht. In Nederland zijn jaarlijks naar schatting 188.000 kinderen het slachtoffer van mishandeling, verwaarlozing, misbruik of getuige van geweld tussen ouders, dat in het merendeel der gevallen</p>		

Onderwerpen	Welke plannen worden genoemd?	Analyse en aanbevelingen
		<p>tegen de moeder is gericht. Partnergeweld binnen een gezin vergroot het risico op kindermishandeling. Atria onderstreept dat opgroeien in een gezin met een geweldgeschiedenis invloed heeft op hoe kinderen in de volwassenheid relaties aangaan. Tegelijkertijd is het essentieel vanwege de verschillende uitwerking van geweld in gezinnen op meisjes en jongens - ook hiervoor oog te hebben en een genderperspectief te hanteren. Meisjes die opgroeien in een gewelddadig gezin, hebben een verhoogde kans om als volwassene slachtoffer te worden, jongens om dader te worden van partnergeweld. Uit het onderzoek van Atria, Blijf Groep en Motivaction – Welk geweld telt? – blijkt ook dat jongeren toleranter staan ten opzichte van partnergeweld, vooral seksueel geweld. Zo vindt 1 op de 20 Nederlanders onder de 25 jaar verkrachting van een vrouwelijke partner acceptabel. Atria benadrukt de noodzaak van een integrale, systeemgerichte aanpak, met aandacht voor man-vrouw-verhoudingen in de context van de intergenerationele overdracht . Daarnaast is het bij de aanpak van huiselijk geweld van belang dat de focus ook in de praktijk dual is - ouders èn kinderen - en niet eenzijdig gericht op de kinderen in het gezin.</p>

Onderwerpen		Welke plannen worden genoemd?	Analyse en aanbevelingen
d.	Preventie en sociale norm m.b.t. gendergerelateerd geweld jongeren	Het programma “Geweld hoort nergens thuis” richt zich met name op de fase waarin geweld reeds plaatsvindt. Met het stoppen en duurzaam oplossen van huiselijk geweld en kindermishandeling beoogt herhaling van huiselijk geweld en kindermishandeling te voorkomen (beleidsnota “Geweld hoort nergens thuis, p. 12). Specifiek op primaire preventie gerichte programma’s – om te voorkomen dat geweld begint - komen in de begrotingen van de Ministeries van VWS, JenV en OCW niet naar voren.	Het tegengaan van kindermishandeling en intergenerationele overdracht is een onontbeerlijk onderdeel van de preventie van huiselijk geweld. In de beleidsnota ligt de nadruk echter op vroege signalering in plaats van preventie van huiselijk geweld. Atria onderstreept het belang van een effectief primair preventiebeleid. Uit verkennend onderzoek naar veelbelovende preventiepraktijken gericht op het doorbreken van de intergenerationele overdracht van geweld in gezinnen in Nederland en Europa, blijkt dat projecten gericht op een bewustzijns- en attitudeverandering bij jongeren ten aanzien van beeldvorming over jongens/mannelijkheid en meisjes/vrouwelijkheid, en meer specifiek de (on-)aanvaardbaarheid van geweld, positieve effecten laten zien. Het feit dat jongeren relatief tolerant staan tegenover vormen van partnergeweld roept de vraag op of er een risico is op toename van partnergeweld in de toekomst. Hulp in gezinnen en interventies gericht op jongeren zijn urgent om te voorkomen dat partnergeweld zich voortzet in volgende generaties. De alliantie Act4Respect van Atria en Rutgers bouwt hierop voort door veelbelovende interventies uit te breiden en de gendernormen en attitudes van jongeren die gerelateerd zijn aan GGG, zoals de legitimering daarvan aan de kaak te stellen in een sociale

Onderwerpen		Welke plannen worden genoemd?	Analyse en aanbevelingen
			<p>normcampagne. Het is echter tevens van belang dat betrokken professionals zich bewust zijn van de man-/vrouw rolpatronen die een rol kunnen spelen bij het ontstaan van huiselijk geweld.</p> <p>Professionele kennis van gender sensitieve preventiepraktijken, met aandacht voor het bestrijden van genderstereotypen die ten grondslag liggen aan rigide rollen voor mannen en vrouwen, is essentieel voor het bereiken van een meer effectieve aanpak van huiselijk en partnergeweld.</p>
GENDERGERELATEERD GEWELD BUITEN DE HUISELIJKE SFEER			
e.	Straatintimidatie	<p>Gender gerelateerd geweld komt binnenshuis voor, maar ook veel daarbuiten. Veel vrouwen geven aan dat zij worden lastiggevallen op In de openbare ruimte. Met het project “Veilige steden,” dat in de Emancipatienota van 29 maart j.l. door minister Van Engelshoven van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap werd aangekondigd, wordt de lokale aanpak voor veiligheid van vrouwen ondersteund en seksuele intimidatie op straat aangepakt. Het project, dat loopt van 2018 tot 2022, richt zich op samenwerking met gemeenten om problemen als straatintimidatie en seksuele intimidatie en seksueel geweld in het uitgaansleven aan te pakken. Deze aanpak zal waar mogelijk verbonden worden met de lokale aanpak voor veiligheid van lhbtj-personen, en met de aanpak voor seksuele</p>	<p>Seksuele intimidatie van vrouwen is een vorm van discriminatie jegens vrouwen en, gezien de invloed op de vrijheid en veiligheid van vrouwen, een schending van fundamentele mensenrechten. Het wordt als zodanig erkend in verschillende bindende internationale regelgeving, zoals de EU Richtlijn 2002/73/EG het Verdrag van Istanboel van de Raad van Europa en het CEDAW-verdrag (Convention of the Elimination of all Forms of Discrimination against Women) van de Verenigde Naties . Atria juicht de ondersteuning van de lokale aanpak van straatintimidatie middels het project “Veilige Steden” toe en spreekt de hoop uit dat de Minister</p>

Onderwerpen		Welke plannen worden genoemd?	Analyse en aanbevelingen
		<p>weerbaarheid van meisjes en jongens (Emancipatienota 2018, p. 8). Uit de begroting van het Ministerie van OCW wordt echter niet duidelijk hoeveel middelen voor het project zijn gereserveerd.</p>	<p>deze aanzet een concreet en effectief vervolg geeft en hiervoor ruime middelen beschikbaar stelt. In het bijzonder bepleit Atria dat de Minister erop zal toezien, conform de verplichtingen die op de Rijksoverheid rusten krachtens het Verdrag van Istanboel. In het ontwerp en de uitvoering van het lokale beleid dient aandacht te zijn voor de genderaspecten van seksuele intimidatie. Seksuele straatintimidatie is bij uitstek een vorm van geweld die vooral vrouwen en meisjes treft en waaraan ongelijke genderverhoudingen, genderstereotypering en een dubbele seksuele moraal ten grondslag liggen.</p>
f.	Cybergeweld	<p>In de begroting van het Ministerie van Justitie en Veiligheid is aandacht voor cybersecurity, maar hiermee doelt men exclusief op de aanpak van georganiseerde cybercriminaliteit. Cyberintimidatie en -geweld is een van de snel toenemend vormen van geweld die van grote invloed is op de veiligheid van burgers. Het vormt nog geen onderdeel van het beleid inzake cybersecurity.</p> <p>Het neemt vooral onder jongeren toe en treft meisjes en vrouwen vaker dan jongens en mannen</p>	<p>Een nog onderbelichte vorm van geweld tegen vrouwen en meisjes is Cybergeweld. Vooral vrouwen van onder de 25 jaar worden hier slachtoffer van. Uit een onderzoek van het Fundamental Rights Agency van de Europese Unie (FRA) in 2014 is bekend dat 33% van de Nederlandse jonge vrouwen (18-27 jaar) een vorm van cyberintimidatie heeft meegemaakt, in de EU is dat 20%. Voorbeelden van cyberintimidatie zijn: het zonder toestemming doorsturen van seksueel getinte foto's, het sturen van seksueel expliciete, bedreigende of intimiderende berichten, en applicaties voor mobiele telefoons waarmee de (gps-)locatie van het slachtoffer kan worden gevolgd.</p>

Onderwerpen	Welke plannen worden genoemd?	Analyse en aanbevelingen
		<p>Gekeken naar Nederlandse vrouwen van alle leeftijden, is één op de zes (17%) ooit slachtoffer geweest van deze vorm van geweld tegen vrouwen. Online (seksuele) intimidatie kan leiden tot slaapproblemen, eetstoornissen en middelenmisbruik. Ernstige en herhaalde intimidatie kan zelfmoord tot gevolg hebben</p> <p>De Databank Effectieve Sociale Interventies van Movisie en de Databank Effectieve Jeugdinterventies van het Nederlands Jeugdinstituut bevatten een aantal interventies die als doel hebben online seksuele intimidatie aan te pakken en te voorkomen middels het bewerkstelligen van bewustwording en attitudeverandering m.b.t. de acceptatie van cybergeweld. De alliantie Act4Respect van Atria en Rutgers bouwt hierop voort door veelbelovende interventies verder te ontwikkelen.. Het is cruciaal dat professionals, zowel in het onderwijs als in de zorg en bij de politie, online (seksuele) intimidatie leren voorkomen en (vroegtijdig) signaleren om het op een effectieve manier aan te kunnen pakken. Deskundigheidsbevordering is een verplichting voor Nederland krachtens de Conventie van Istanbul. Professionals beschikken over onvoldoende kennis over dit onderwerp. Scholing is groot belang.</p>

Onderwerpen		Welke plannen worden genoemd?	Analyse en aanbevelingen
g.	Intimidatie op de werkvloer	In de begrotingen van Ministerie van OCW, VWS en JenV staan geen verwijzingen naar beleid omtrent de aanpak van (seksuele) intimidatie op de werkvloer. In een brief van 18 juni j.l. zet de staatssecretaris van SZW de resultaten van het onderzoek "Vertrouwenspersonen in arbeidsorganisaties" uiteen. De begroting van het ministerie van SZW verwijst naar de motie Özutok/Van Dijk waarin gepleit wordt voor meer aandacht voor seksuele intimidatie op de werkvloer, in aanvulling op het jaarplan van de Inspectie SZW. De staatssecretaris heeft aangegeven hierop na Prinsjesdag, in het derde kwartaal van 2018, terug te komen.	Gezien de omvang van het probleem, de maatschappelijke onrust en discussie n.a.v. #MeToo – die nadrukkelijk gaan over seksuele intimidatie – is het ontbreken van beleid op dit thema opmerkelijk. Volgens recent onderzoek van de FNV heeft bijna de helft van de werknemers te maken gehad met een vorm van seksuele intimidatie. Meestal gaat het om seksueel getinte grapjes, maar in een aantal gevallen ook om ernstigere vormen van intimidatie en/of geweld. De meest voorkomende vorm van seksuele intimidatie op het werk is seksueel getinte grapjes: de helft heeft dit meegemaakt tijdens het werk (49%). Op de tweede plaats en derde plaats staan seksistische opmerkingen (38%) en seksueel getinte opmerkingen over het lichaam of uiterlijk (18%). 12% is ongewenst aangeraakt. Verkrachting of aanranding komt het minst vaak voor (2% in totaal). Voor een derde van alle slachtoffers had de intimidatie gevolgen, zoals bijvoorbeeld psychische klachten en vermindering van de kwaliteit van het werk. Atria bepleit dat de overheid hier wetenschappelijk onderzoek laat doen om omvang en aard vast te stellen en op basis daarvan effectief preventiebeleid te ontwikkelen, in afstemming met werkgeversorganisaties en vakbonden.

Onderwerpen	Welke plannen worden genoemd?	Analyse en aanbevelingen
2. COMBINEREN ARBEID & ZORG		
a.	<p>Arbeidsparticipatie</p> <p>De regering stelt dat het aantal gewerkte uren per week bij vrouwen en moeders met jonge kinderen is toegenomen (SZW-begroting, p. 102). Ook stelt de regering dat niet iedereen meeprofiteert van het herstel. Hierbij valt te denken aan mensen met een beperking, ouderen, mensen met schulden en mensen met een migratieachtergrond (SZW-begroting p. 9). Het kabinet investeert in inburgering en onderwijs en pakt discriminatie op de arbeidsmarkt aan. Ook wordt via Verdere integratie op de arbeidsmarkt (VIA) gewerkt aan verbetering van de arbeidsmarktpositie van Nederlanders met een migratieachtergrond (ibid., p. 17).</p> <p>Een belangrijke ontwikkeling is dat de regering voornemens is een interdepartementaal beleidsonderzoek (IBO) te laten uitvoeren naar deeltijdwerk. Dit onderzoek moet beleidsalternatieven aanreiken rond verschillende visies op deeltijdwerk. Deze wens vloeit voort uit het feit dat Nederland koploper is in deeltijdarbeid. Dit geldt voor zowel mannen als vrouwen, maar met name jonge vrouwen werken erg veel in deeltijd in vergelijking tot andere landen. Ook is het verschil in gewerkte uren tussen jonge mannen en vrouwen in Nederland beduidend groter dan in omliggende landen (29 tegenover 37 uur versus 35 tegenover 39 uur in de rest van Europa). Waar in andere Europese landen de helft van de participerende</p>	<p>Atria bepleit niet alleen een differentiatie naar geslacht, maar een intersectionele benadering, waarbij ook gekeken wordt naar andere sociaal-maatschappelijke kenmerken zoals etniciteit, leeftijd, seksuele oriëntatie en sociaal economische status. Op deze manier kan meer inzicht worden verkregen in de arbeidsmarktparticipatie en economische zelfstandigheid van specifieke groepen, die onvoldoende mee profiteren van de economische groei in Nederland. Atria beveelt verder aan om op basis hiervan, beleid toegesneden op de diverse groepen, te ontwikkelen met daarin specifieke aandacht voor belemmerende factoren.</p> <p>Atria is verheugd met het IBO deeltijdwerken en verwacht dat dit een belangrijk document wordt voor beleid ter versterking van de economische weerbaarheid van vrouwen in Nederland. Atria is verrast door de stelling: "Nederlandse vrouwen blijken over het algemeen erg tevreden met hun deeltijd baan" (miljoenennota: P. 137). Hierbij wordt geen onderzoek geciteerd. Deze conclusie staat haaks op onderzoek waaruit blijkt dat vrouwen juist meer uren zouden willen werken mits een betere</p>

Onderwerpen	Welke plannen worden genoemd?	Analyse en aanbevelingen
	<p>vrouwen een voltijdbaan heeft, geldt dit voor Nederlandse vrouwen voor slechts 25%. Er wordt door de regering gesteld dat Nederlandse vrouwen tevreden zijn met deeltijdwerk. Aan de andere kant wordt de vraag opgeworpen of hierdoor geen menselijk kapitaal onbenut blijft. Als gevolg hiervan zijn vrouwen minder economisch zelfstandig en maken ze ook minder vaak carrière (Miljoenennota, p. 136-137).</p>	<p>afstemming tussen privé en werk mogelijk is, met name grotere flexibiliteit (SCP/CBS, Emancipatiemonitor 2016, 2016). Ook in het SCP-rapport “Werken aan de start” geeft 50% van de jonge vrouwen aan juist meer uren te willen werken.</p> <p>Atria onderschrijft de observatie dat deeltijdarbeid een probleem kan zijn voor de economische zelfstandigheid en financiële onafhankelijkheid van vrouwen. Atria bepleit dan ook dat het kabinet hierin ook een integrale emancipatievisie presenteert hoe Nederland in het komende decennium het anderhalf verdiensmodel achter zich kan laten en in de buurt kan komen van een eerlijke verdeling tussen vrouwen en mannen van werk- en zorgtaken. Hierin dient aandacht te zijn voor een aantal structurele maatregelen om tot een herverdeling van beschikbare arbeidsplaatsen te komen en in het verlengde daarvan ook meer vrouwen aan het werk te krijgen. In het SER rapport “Een Werkende Combinatie” wordt vermeld dat werken, zorg en leren steeds vaker gecombineerd worden door werkenden en dat het kostwinnaarsmodel, waarin mannen werkten en vrouwen zorgden al lang niet meer bestaat (p.14). Om in de toekomst deze combinatie van taken eerlijk te verdelen en mogelijk te maken moeten de randvoorwaardelijke</p>

Onderwerpen		Welke plannen worden genoemd?	Analyse en aanbevelingen
			voorzieningen voor vrouwen én mannen goed zijn (kinderopvang, flexibele werktijden). Ook moeten mannen meer zorgtaken van vrouwen over willen en kunnen nemen en moet de regering werk maken van het doorbreken van de cultuur rondom het anderhalf verdiensmodel. Dit laatste kan mede bereikt worden door deeltijdwerken de norm te doen zijn om structureel herverdeling van beschikbare arbeid te realiseren en beide partners volgens het 75%-model te laten werken.
b.	Economische zelfstandigheid	Voor de economische zelfstandigheid en financiële onafhankelijkheid van vrouwen hanteert de regering vanaf 2019 twee beleidsrelevante kengetallen. Voor de economische zelfstandigheid van vrouwen wordt uitgegaan van een inkomen van minimaal 70% van het minimumloon. In 2016 gold dit voor 59,1% van de vrouwen. De financiële onafhankelijkheid wordt gesteld op minimaal 100% van het minimumloon. Hiervoor gold in 2016 dat dit door 48,4% van de vrouwen werd verdiend (OCW-begroting, p. 114). De regering heeft voorsnog geen streefcijfers geformuleerd voor beide kengetallen, terwijl tegelijkertijd het ministerie van OCW het tot haar prioriteit heeft gemaakt de economische en financiële zelfstandigheid van vrouwen te vergroten (OCW-begroting, p. 20). Uit de beleidswijzigingen blijkt dat de arbeidsmarkt een centraal themapunt is waar zich stevige knelpunten voordoen, meer in het bijzonder op het gebied	Atria onderschrijft het beleidsmatige belang dat er vanaf 2019 de indicatoren “economische zelfstandigheid van vrouwen” en “financiële onafhankelijkheid van vrouwen” worden opgenomen. Atria pleit voor opname van streefcijfers, om de ambitie van de regering te tonen en om de resultaten daadwerkelijk te kunnen toetsen van gericht beleid ter versterking van de economische weerbaarheid van vrouwen in Nederland. Atria beveelt aan ook de arbeidsparticipatie van vrouwen met een migrantenachtergrond daarin expliciet aandacht te geven. Hierbij heeft de overheid de taak om de randvoorwaarden te creëren die het voor vrouwen

Onderwerpen		Welke plannen worden genoemd?	Analyse en aanbevelingen
		van financiële onafhankelijkheid van vrouwen (OCW-begroting, p. 114).	makkelijker maakt te gaan werken. Enkele randvoorwaarden zijn goede regelingen ten aanzien van kinderopvang (zie aanbeveling 7), voorlichting op jonge leeftijd over studie-en beroepskeuzes (zie aanbevelingen 9 en 10), verlofduur rondom geboorte van een kind (zie aanbeveling 6), mogelijkheden rondom mantelzorg (zie aanbeveling 8) en flexibele werktijden.
c.	Loonkloof	In de OCW- begroting wordt aangegeven dat de Minister zich wil inzetten om de loonkloof tussen mannen en vrouwen te bestrijden (OCW-begroting p. 114). Verder worden er geen plannen genoemd. In de begroting van Sociale Zaken en Werkgelegenheid wordt wel vermeldt dat in het vernieuwde Actieplan Arbeidsdiscriminatie - dit wordt in november 2018 naar de Tweede Kamer gestuurd - onder andere discriminatie op basis van geslacht zal worden meegenomen (SZW begroting, p. 217).	De loonkloof is in Nederland op dit moment 15,5 % en maakt structurele oorzaken voor ongelijke beloning zichtbaar. Voor de rekening van de loonkloof wordt van alle lonen, banen, beroepen en werknemers het gemiddelde genomen. Dit wordt daarom het ongecorrigeerde beloningsverschil genoemd. Tegenover het ongecorrigeerde beloningsverschil staat het gecorrigeerd beloningsverschil. Bij het gecorrigeerd beloningsverschil wordt rekening gehouden met het verschil in positie op de arbeidsmarkt van mannen en vrouwen. In 2014 was het gecorrigeerde beloningsverschil bij de overheid 5% en in het bedrijfsleven 7% (CBS, 2016). De factoren die bijdragen aan de loonkloof zijn indicatief voor de gelijkheid van vrouwen en mannen op de arbeidsmarkt. Vrouwen werken in lager betaalde sectoren, in lager betaalde functies en minder uren

Onderwerpen	Welke plannen worden genoemd?	Analyse en aanbevelingen
		<p>per week. Hierdoor zijn minder vrouwen economisch zelfstandig dan mannen. Daarnaast draagt beroepssegregatie tussen vrouwen en mannen bij aan de bestaande loonkloof omdat vrouwen verhoudingsgewijs vaker in lager betaalde sectoren werken dan mannen. Gezien de huidige automatisering en robotisering die er o.a. toe leidt dat vrouwen getroffen zullen worden door automatisering van administratieve banen, gecombineerd met het feit dat nieuwe banen met name in de technische sectoren zullen ontstaan waarin tot nog toe juist relatief weinig vrouwen werken, is de urgentie om de beroepssegregatie te doorbreken toegenomen. Helaas ziet Atria niet terug in de plannen en begroting van de regering dat hier aandacht aan wordt geschonken, terwijl dit onderdeel is van het emancipatiebeleid zoals geformuleerd in de Emancipatienota 2018 -2021. Atria pleit er verder voor om onderzoek te blijven doen naar de structurele oorzaken voor ongelijke beloning, hoe deze aan te pakken, en hierop beleid te ontwikkelen bijvoorbeeld door de komende 10 jaar te monitoren of de loonkloof in de leeftijdscategorie boven de 35 jaar ook verdwijnt met het doorstromen van vrouwen die nu 25-30 jaar oud zijn. Door beleidsmaatregelen en het doorbreken van genderstereotypering die het</p>

Onderwerpen	Welke plannen worden genoemd?	Analyse en aanbevelingen	
		combineren van werk en gezin voor vrouwen verbeteren, kan dit proces ondersteund worden.	
d.	<p>Arbeidsparticipatie van vluchtelingenvrouwen</p>	<p>De regering is van plan om de uitgaven voor opdrachten Inburgering en Integratie naar een hoger niveau te tillen in 2019. Hierbij gaat het om extra middelen ten behoeve van activiteiten in het kader van de verdere integratie van (asiel)migranten op de arbeidsmarkt, zoals de vernieuwing van inburgeringsexamens, onderzoek en voorlichting op het terrein van integratieonderwerpen. Tevens wil de regering de werkgevers in tekortsectoren ondersteunen en stimuleren bij het in dienst nemen van (asiel)migranten (SZW-begroting, p. 138). Ook worden er middelen uitgetrokken voor activiteiten met betrekking tot 'screening en matching' van asielmigranten ten behoeve van integratie en participatie van deze groep in de samenleving (SZW-begroting, p. 136).</p>	<p>Atria is verheugd met de plannen en begroting van de regering om meer uit te geven aan de inburgering en integratie van (asiel)migranten). Helaas ontbreekt hierin expliciete aandacht voor vluchtelingen vrouwen en vrouwelijke statushouders. Aangezien de arbeidsparticipatie van vluchtelingenvrouwen fors achterloopt roept Atria op om de extra middelen voor verdere integratie van (asiel)migranten op de arbeidsmarkt gedeeltelijk vrij te maken voor het bevorderen van activiteiten om vrouwelijke asielmigranten te ondersteunen in het betreden van de arbeidsmarkt. Atria heeft hier ervaring mee en heeft afgelopen jaar, in samenwerking met de gemeente Amsterdam, verschillende groepen klantmanagers getraind in hoe zij het best vluchtelingenvrouwen kunnen begeleiden naar arbeidsparticipatie. De voorgestelde maatregelen bieden kansen om ook de genderfocus daarin mee te nemen. Daarnaast is het van belang om in de samenwerking met werkgevers in de tekortsectoren ook aandacht te besteden aan het faciliteren van mogelijkheden om vrouwelijke (asiel)migranten in dienst te nemen.</p>

Onderwerpen		Welke plannen worden genoemd?	Analyse en aanbevelingen
			In de kamerbrief van 2 juli 2018 gaf Minister Koolmees van SZW specifiek aan te willen werken aan pilots gericht op de integratie van specifiek vrouwelijke na-reizigers. Dit zien wij helaas niet terug in de begroting en de uitgewerkte plannen.
e.	Zwangerschapsdiscriminatie	Er wordt een vervolg gegeven aan het Actieplan Arbeidsdiscriminatie (begroting van SZW, pagina 230).	Atria ondersteunt de opvatting van het College voor de Rechten van de Mens dat zwangerschapsdiscriminatie een schending van mensenrechten van vrouwen is. Atria is verheugd dat het Actieplan Arbeidsmarktdiscriminatie een vervolg krijgt, waarbij onder andere aandacht wordt gegeven aan het bestrijden van discriminatie in sollicitatieprocedures, bij zwangerschap en een stevige handhavende rol voor de inspectie SZW. Daarnaast vindt Atria het een goed initiatief om aandacht te besteden aan voorlichting en bewustwording over de rechten en plichten bij zwangerschap in relatie tot werk, zowel gericht op werkgevers als zwangere werkneemsters.
f.	Vader-/partnerschapsverlof	De Regering realiseert zich dat modernisering op het gebied van arbeid en zorg hard nodig is voor werkenden om werk en kinderen beter te kunnen combineren. Er wordt geconcludeerd dat "taken in en rond het huis vanaf het begin beter en eerlijk verdeeld [moeten] worden" (SZW begroting, p. 12). Er wordt een aantal beleidswijzigingen doorgevoerd om	De maatregelen zoals vervat in de Wet Invoering Extra Geboorteverlof (WIEG) zijn een stap om tot een evenwichtigere verdeling te komen van werk en zorg. Het is een belangrijke eerste stap dat werkgevers het volledige loon doorbetalen voor vaders / partners om inkomstenderving te

Onderwerpen	Welke plannen worden genoemd?	Analyse en aanbevelingen
	<p>hier een bijdrage aan te leveren. Zo wordt het geboorteverlof voor vaders / partners opgetrokken tot 5 dagen waarbij 100 procent van het dagloon wordt uitbetaald. (SZW begroting, p. 88). Ook verlengt de Regering het adoptie- en pleegzorgverlof van 4 tot 6 weken. (SZW begroting, p. 88). Daarnaast geeft, de Wet Invoering Extra Geboorteverlof (WIEG), per 1 juli 2020 partners de mogelijkheid tot het opnemen van 5 weken extra geboorteverlof gedurende het eerste half jaar. (SZW begroting, p. 88)</p>	<p>voorkomen voor ouders. De uitbreiding van het adoptieverlof en verlof voor pleegouders is een waardevolle aanvulling voor ouders en kind. Aanvullend kraamverlof biedt de mogelijkheid om genderstereotypingen omtrent zorgtaken en de verdeling werk/zorg te doorbreken zodat het voor vrouwen makkelijker wordt om (meer uren) betaald werk te verrichten en het makkelijker wordt voor mannen om deeltijd te werken en meer zorgtaken op zich te nemen. In aanvulling hierop pleit Atria voor een uitbreiding voor aanvullend kraamverlof tot minimaal 12 weken en bij voorkeur 16 weken overeenkomstig met het advies van de Europese Commissie. Het aanvullend kraamverlof in huidige vorm (70% van dagloon uitbetaald door UWV) kan ertoe leiden dat vaders en partner met een laag inkomen onder het sociaal minimum uitkomen waardoor de financiële onafhankelijkheid van huishoudens in gevaar komt. Het is goed denkbaar dat partners besluiten om geen gebruik te maken van het aanvullend kraamverlof vanwege deze inkomensderving. Dit verdient zeker aandacht in evaluatie van de nieuwe wetgeving. Het voorstel van Atria is om de uitkering tot 100 procent te verhogen om inderdaad te voorkomen dat juist bij mensen met een laag inkomen alle zorgtaken bij de moeder komen te liggen.</p>

Onderwerpen		Welke plannen worden genoemd?	Analyse en aanbevelingen
g.	Kinderopvang	<p>Regering: “De overheid biedt financiële ondersteuning aan werkende ouders voor kinderopvang en bevordert de kwaliteit van kinderopvang. De overheid hecht aan goede, veilige en financieel toegankelijke kinderopvang, zodat ouders arbeid en zorg kunnen combineren. Voor de bevordering van de arbeidsparticipatie is het belangrijk dat ouders van jonge kinderen actief blijven op de arbeidsmarkt. Bovendien zorgt goede kinderopvang er ook voor dat kinderen worden gestimuleerd in hun ontwikkeling” (SZW begroting, p. 95). De Regering investeert vanaf 2019 structureel 248 miljoen euro in de kinderopvangtoeslag, zo stijgt de kinderopvangtoeslag voor eerste kind tot max. 96 procent voor de laagste inkomens (SZW begroting, p. 95). De inkomensgrens waarbij ouders voor het eerste kind kinderopvangtoeslag krijgen ter hoogte van de vaste voet (33,3%) wordt voor 2019 verhoogd naar €123.920. (SZW begroting, p. 95). De maximum uurprijzen en de gemiddelde tarieven nemen in 2018 en 2019 toe door de reguliere indexeringen. (SWZ begroting, p. 99). Het gebruik van kinderopvang neemt in 2019 naar verwachting verder toe als gevolg van de intensivering uit het Regeerakkoord. Het aantal uren per kind stijgt licht in 2018 en 2019. (SWZ begroting, p. 99)</p> <p>Verder zijn er voor 2019 twee belangrijke aanpassingen in Wet Innovatie en Kwaliteit Kinderopvang, namelijk de (1) Wijzigingen in beroepskracht-kind ratio. Van 1:4 naar 1:3 bij baby's en van 1:10 naar 1:12 bij kinderen van 7 jaar en ouder en (2) de Introductie van een pedagogisch beleidsmedewerker</p>	<p>De Nederlandse overheid spendeert relatief weinig aan kinderopvang, zo'n 0,7 procent van het bbp, terwijl de netto kosten voor formele kinderopvang in Nederland relatief hoog zijn: zo'n 20 procent van het netto inkomen wordt aan kinderopvang besteed. Wegens de hoge kosten voor formele opvang besluiten werkenden (met name vrouwen) om deeltijd te (gaan) werken om zo zelf voor hun kinderen te zorgen. Dit heeft negatief effect op de economische zelfstandigheid van vrouwen want vrouwen die vroeg beginnen met deeltijd werken, blijven vaak deeltijdwerken. Voor de economische weerbaarheid van burgers is het van vitaal belang dat formele kinderopvang toegankelijk is voor alle mensen om belemmeringen voor het werkzame leven van ouders weg te nemen. Atria is verheugd dat de regering vanaf 2019 structureel investeert in de kinderopvangtoeslag. Hiermee wordt een belangrijke belemmering voor gelijke arbeidsparticipatie van vrouwen en mannen aangepakt. Daarnaast is Atria verheugd dat de regering zich inzet voor het verbeteren van de aanvragen van kinderopvangtoeslag en daarbij oog heeft voor de negatieve gevolgen van het huidige systeem, met name voor huishoudens met een laag inkomen die het risico lopen op terugvordering van te hoge voorschotten. In veel gevallen kloppen deze</p>

Onderwerpen		Welke plannen worden genoemd?	Analyse en aanbevelingen
		<p>voor coaching pedagogisch medewerker en uitzetten van pedagogisch beleid (SZW begroting, p. 96). Ook spant de Regering zich in voor het verbeteren van het aanvragen van kinderopvangtoeslag om (hoge) terugvorderingen te voorkomen (SZW begroting, p. 96).</p>	<p>schattingen niet en moeten ouders (een gedeelte) van de kinderopvangtoeslag terugbetalen of krijgen een nabetaling, in totaal bij zo'n 80 procent. Onduidelijkheid over de hoogte van de kinderopvangtoeslag kan eraan bijdragen dat ouders minder snel kiezen voor kinderopvang. Atria onderstreept het niet alleen het belang van toegankelijkheid van kinderopvang, maar ook van de kwaliteit van de opvang. Gebrekkige kwaliteit van de kinderopvang leidt er ook toe dat ouders liever zelf voor opvang zorgen. Atria pleit daarom voor het behoud en verbetering van de kwaliteit van de opvang voor <i>alle</i> leeftijdsgroepen. Tot slot is het belangrijk dat de rol van arrangementen rondom kinderopvang voor keuze om deeltijd te werken wordt meegenomen in het IBO deeltijdwerken.</p>
h.	Mantelzorg	<p>Het ministerie van VWS geeft aan dat ondersteuning van mantelzorgers en vrijwilligers tot de tweede actielijn behoort binnen het programma <i>Langer Thuis</i>. Drie kernpunten binnen actielijn 2 zijn monitoring op overbelasting, kennis aangaande het ondersteuningsaanbod (ondersteuning en respijtzorg), en ervaring met de (aansluiting tot) formele zorg. Doel is overbelasting van mantelzorgers te voorkomen (VWS begroting, p. 85).. Een lichtpunt is de aandacht voor mantelzorg binnen het IBO Deeltijdwerken. De rol van</p>	<p>In het programma <i>Langer Thuis</i> wordt gesteld: "naar schatting verlenen 750.000 mantelzorgers langdurig, dat wil zeggen, langer dan 3 maanden, en intensief, dat wil zeggen meer dan 8 uur per week, mantelzorg aan hun naaste." In totaal verlenen 4,4 miljoen Nederlanders één of meerdere vormen van mantelzorg. In de miljoenennota 2019 is er beperkte aandacht voor mantelzorg. De Regering geeft aan dat mantelzorgers een "onmiskenbare rol spelen bij</p>

Onderwerpen	Welke plannen worden genoemd?	Analyse en aanbevelingen
		<p>arrangementen rondom mantelzorg voor keuze om deeltijd te werken wordt meegenomen in onderzoek. Het onderzoek start in oktober 2018. Het secretariaat rondt haar eindrapport uiterlijk voorjaar 2019 af (Miljoenennota 2019 bijlagen, p. 137).</p>
		<p>de ondersteuning van hun naasten” (VWS begroting, p. 7) en daarom hulp – ondersteuning c.q. respijtzorg – kunnen krijgen om niet overbelast te raken. Zeker 10 procent van de mantelzorgers is overbelast, en het aantal mantelzorgers neemt langzaam af (Langer Thuis, p. 7). Atria onderschrijft de doelstelling van de Regering om overbelasting van mantelzorgers te voorkomen.</p> <p>Helaas wordt er geen aandacht besteed aan mantelzorg in relatie tot gevolgen voor de arbeidsmarkt. Speciale aandacht is nodig voor vrouwen en mannen die met intensieve en langdurige mantelzorg te maken krijgen. Atria vindt het belangrijk om niet voorbij te lopen aan de specifieke rolpatronen bij mantelzorg. Vrouwen verlenen namelijk vaker, langduriger, en meer uren per week mantelzorg in vergelijking met mannen. Deze traditionele verdeling zorgt ervoor dat vrouwen minder tijd hebben voor een betaalde baan, wat gevolgen heeft voor de emancipatie en economische zelfstandigheid van vrouwen. Recent onderzoek laat zien dat meer dan 57 procent van de Nederlandse vrouwen onbetaalde zorgtaken, huishoudelijke taken, en mantelzorg als voornaamste redenen geeft om deeltijd te werken, tegenover 27 procent van de Nederlandse mannen. Een gender sensitieve benadering van mantelzorg is noodzakelijk. Het is</p>

Onderwerpen		Welke plannen worden genoemd?	Analyse en aanbevelingen
			belangrijk om mantelzorg door mannen en flexibiliteit op de arbeidsmarkt omwille van mantelzorg meer bespreekbaar te maken onder werknemers en werkgevers om het potentieel van vrouwen voor de arbeidsmarkt beter te benutten.
3. VERTEGENWOORDIGING IN TOP BEDRIJFSLEVEN EN WETENSCHAP			
a.	Vrouwelijke hoogleraren	In de Emancipatienota 2018-2021 schreef de Minister van OCW dat slechts 19 procent van de hoogleraren vrouwen zijn en dat hierdoor teveel wetenschappelijk talent onbenut blijft. Er worden echter geen specifieke plannen genoemd in de begrotingen van de ministeries om het aandeel vrouwelijke hoogleraren te vergroten.	Uit de Monitor Vrouwelijke Hoogleraren 2017 blijkt dat in 2016 slechts 19.3% van de hoogleraren in Nederland vrouw is. In de Emancipatienota 2018-2021 wordt geschreven dat meer universiteiten belang hechten aan een gelijke man-vrouwverhouding en streefcijfers hebben geformuleerd voor 2020. In de Rijksbegroting is echter geen financiering zichtbaar die vrijgemaakt zou kunnen zijn om deze streefcijfers in 2020 te halen. Atria bepleit dat er blijvend aandacht wordt besteed aan de benodigde toename van het aandeel van vrouwen onder hoogleraren en dat er een evaluatie plaats vindt van het succes van het Westerdijk Talentimpuls programma, als basis voor doorontwikkeling van beleid.
b.	Vrouwen in top bedrijfsleven	In de Emancipatienota 2018-2021 heeft minister Van Engelshoven van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap aan de	Uit de brief van 6 maart jl. van de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap over de

Onderwerpen		Welke plannen worden genoemd?	Analyse en aanbevelingen
		<p>kamer geschreven de plannen om het aandeel vrouwen aan de top van het bedrijfsleven verder te brengen, zoals het Manifest 2020 van Topvrouwen.nl. Zo ligt de focus onder andere op betere doorstroming van vrouwen naar hogere functies (begroting OCW, pagina 114). Specifieke aandacht gericht op het vergroten van het aandeel vrouwen in de top van het bedrijfsleven zien we echter niet terug in de begrotingen van de regering.</p>	<p>voortgang van het aandeel vrouwen aan de top van het bedrijfsleven, blijkt dat de groei van het aandeel vrouwen in topfuncties onvoldoende toeneemt en dat het streefcijfer van 30 procent in 2020 niet gehaald gaat worden. Uit het rapport van McKinsey blijkt dat de vertegenwoordiging zelfs daalt. Om deze reden wil de minister een aantal maatregelen in gang zetten, waaronder het versterken van de naleving en handhaving van de Wet bestuur en toezicht (Wbt), de aandacht voor het doorstroombesluit vergroten en het realiseren van een cultuurverandering m.b.t. diversiteit binnen bedrijven. 2019 is hiervoor een belangrijk jaar, omdat dan de balans wordt opgemaakt. Uit de Rijksbegroting is echter niet te herleiden welke middelen hiervoor ingezet gaan worden. Atria bepleit dat wanneer het streefcijfer niet gehaald gaat worden, een quotum in te voeren.</p>
c.	Vertegenwoordiging van vrouwen binnen defensie	<p>In de begroting van het Ministerie van Defensie worden geen concrete plannen genoemd om de machocultuur binnen defensie aan te pakken. Het versterken van de diversiteit en de inclusiviteit binnen de organisatie is wel onderdeel van het project "Behoud en Werving" met als doel het behouden van gekwalificeerd personeel en het verhogen van de instroom van nieuw personeel. Hiervoor is €15,0 miljoen in 2019 en structureel €5,0 miljoen beschikbaar vanaf 2020.</p>	<p>In januari 2017 publiceerde het SCP een rapport over de waardering van diversiteit en inclusiviteit door medewerkers van defensie (Grenzen aan de eenheid.) Volgens het SCP heerst er bij de Defensie heerst cultuur waarin mannelijkheid de norm is. Er zijn aanwijzingen dat vrouwelijkheid het meest in conflict is met die norm: ook uit de ervaringen van de andere minderheidsgroepen, de lesbische</p>

Onderwerpen	Welke plannen worden genoemd?	Analyse en aanbevelingen
	<p>Onduidelijk is echter welk deel geormerkt is voor het versterken van de diversiteit en inclusiviteit, en meer specifiek, welk deel gereserveerd is voor de werving en het behoud van vrouwelijk personeel. Om vrouwen te interesseren voor een baan als militair startte op 31 juli jl. een nieuwe campagne. Onderdeel hiervan is een speciale website: werkenbijdefensie.nl/vrouw. Deze campagne wordt in de nieuwe begroting niet genoemd.</p>	<p>vrouwen en vrouwen met een andere etnische of religieuze achtergrond valt op te maken dat veel negatieve ervaringen in de eerste plaats te maken hebben met hun vrouw-zijn. Van de defensiemedewerkers geeft 86% aan dat er in de afdeling of eenheid wel eens grappen over vrouwen. Een deel van de vrouwen heeft te maken met negatieve stereotypering als vrouw: 37% geeft aan te maken te krijgen met grappen omdat zij een vrouw is en 1 op de 10 voelt zich bijvoorbeeld minder serieus genomen dan een man. Ruim de helft van de vrouwen is de gedurende 12 maanden voorafgaand aan het onderzoek het onderwerp geweest van roddel (tegen ruim 4 op de 10 mannen). Vooral bij ongewenste seksuele aandacht zijn de verschillen tussen mannen en vrouwen groot: 1 op de 8 vrouwelijke medewerkers bij defensie heeft in de 12 maanden voorafgaand aan het onderzoek te maken gehad met ongewenste seksuele aandacht. Dit kan gaan van seksueel getinte opmerkingen tot aanranding. Dit is een ernstig en structureel probleem dat derhalve een beleidsmatige aanpak vereist.</p>
<p>4. GENDERSTEREOTYPERING</p>		

Onderwerpen		Welke plannen worden genoemd?	Analyse en aanbevelingen
a.	Meisjes en vrouwen in bèta, techniek en ICT	De regering wil maatregelen inzetten om de technische sector aantrekkelijk te maken voor leerlingen en studenten in bèta en techniek door €60 miljoen te investeren in een sectorplan. Via een sectorplan wordt een strategische samenwerking tussen faculteiten aangegaan, met als doel het leggen van een verbinding tussen onderwijs, onderzoek en maatschappelijke doelen (OCW- begroting, p. 108). Daarnaast wil de regering in het kader van talentontwikkeling via NWO €5 miljoen euro inzetten voor talent. Deze middelen zullen worden ingezet om onderzoekers met een migratieachtergrond en vrouwen in bèta en techniek te stimuleren (OCW- begroting, p. 108).	De huidige arbeidsmarkt biedt veel kansen voor jonge mensen met een bèta/techniek diploma. Hoewel het aandeel (werkende) vrouwelijke technici is gestegen, loopt deze stijging niet gelijk op met de toename van het aantal bèta- en technisch geschoolde vrouwen. De ondervertegenwoordiging van vrouwen in de STEM sectoren is niet alleen maatschappelijk onwenselijk is, maar ook economisch, gegeven het feit dat de jonge generatie vrouwen inmiddels hoger opgeleid is dan mannen. Atria bepleit dat er nader onderzoek nodig is naar de doorstroom vanuit voortgezet onderwijs naar vervolgopleidingen, zodat studiekeuzes van leerlingen beter kunnen worden verklaard en om meer inzicht te krijgen waarom meisjes en vrouwen wellicht afhaken. Het strategisch partnerschap Werk.en.de Toekomst – een alliantie van Atria, VHTO, NVR en Emancipator – is gericht op het doorbreken van genderstereotiepe beeldvorming in het onderwijs en op de arbeidsmarkt en is bezig met het ontwikkelen van concrete interventies om stereotypen te doorbreken. Daarnaast is onderzoek nodig naar de redenen waarom technisch opgeleide vrouwen niet kiezen voor een carrière in de techniek of geen werk in hun opleidingsrichting kunnen vinden en de rol van werkgevers hierin. Willen vrouwen dezelfde kansen kunnen pakken als

Onderwerpen		Welke plannen worden genoemd?	Analyse en aanbevelingen
			<p>mannen, ligt er ook een taak voor ouders, mentoren, docent om meisjes en te stimuleren voor een exacte richting. Werkgevers dienen ook bewust gemaakt te worden van de gevolgen van genderstereotypering in de STEM-sectoren. Atria is verheugd over de voortzetting van het Techniekpact, maar pleit in dit verband ook voor een Techniekbeleid specifiek gericht op meisjes en vrouwen inclusief ruime financiële middelen om het aandeel vrouwen en meisjes in de STEM sectoren op een duurzame wijze te vergroten.</p>
b.	Doorbreken van stereotypen in het onderwijs	<p>In de Emancipatienota 2018-2021 van het Ministerie van OCW staat beschreven dat de regering stereotypering tegen wil gaan door stereotiepe studiekeuzes te vervangen door ruimte voor elke individuele leerling om ongeacht gender een studierichting te kiezen die past bij de eigen capaciteiten en interesse (Emancipatienota, p.12). In de OCW-begroting wordt hier echter niet op ingegaan. De regering geeft in de begroting echter wel aan dat in het voorjaar van 2019 de voortgangsrapportage Emancipatie wordt gepubliceerd. Daarin zal de regering ook de motie, waarin de Tweede Kamer de regering verzocht om meer initiatieven te ondersteunen om jongens te interesseren voor zorg of het onderwijs, meenemen. Verder wordt aangegeven dat de strategische partnerschap Werk.en.de Toekomst, een alliantie van Atria,</p>	<p>Atria is blij dat dit onderwerp aandacht krijgt in de Emancipatienota 2018 – 2021, maar pleit er voor dat het breder wordt verankerd in het onderwijsbeleid. Genderstereotypen staan leerlingen in de weg om keuzes te maken op basis van hun interesses en talenten. Meisjes kiezen eerder voor alfa studies of studies in de zorg kiezen en jongens eerder voor technische- of bèta studies. Hun interesses en talenten liggen wellicht ergens anders. De hiërarchische ordening en waardering van gender, speelt een grote rol bij keuzes op cruciale keuzemomenten. Mannen en mannelijkheid worden hierbij hoger gewaardeerd dan vrouwen en vrouwelijkheid – en heteroseksualiteit hoger dan homo-of biseksualiteit. Het is van belang om</p>

Onderwerpen	Welke plannen worden genoemd?	Analyse en aanbevelingen
	<p>VHTO, NVR en Emancipator, hier ook een invulling aan zal geven [OCW begroting, p. 157]</p>	<p>keuzevrijheid te stimuleren en gebruik te maken van goede voorbeelden, zoals het Beeldenbrekers-programma van VHTO. Daarnaast adviseert Atria, vanuit de alliantie Werk.en.de Toekomst, om samenwerking te realiseren tussen ministeries, scholen, onderwijsverenigingen en het maatschappelijk middenveld om een invulling te geven aan lessen ten aanzien van genderstereotypering.</p>
<p>5. ERFGOED</p>		
	<p>De regering investeert in 2019 €50 miljoen en vanaf 2020 jaarlijks € 80 miljoen in cultuur. Voor erfgoed en monumenten wordt deze kabinetsperiode € 325 miljoen extra beschikbaar gesteld (Miljoenennota 2019 Bijlagen, p. 254, Cultuurbrief Cultuur in een open samenleving, maart 2018), te weten €150 miljoen in 2018, 100 miljoen in 2019, 50 miljoen in 2020 en 25 miljoen in 2021 (Miljoenennota 2019 Bijlagen, p. 350). Verduurzaming en digitalisering worden genoemd als twee thema's die onder erfgoed vallen.</p>	<p>Atria onderstreept het belang van het investeren van de regering in het stimuleren van historisch besef en culturele diversiteit. "Erfgoed en cultuur laten ons zien waar we vandaan komen, houden ons een spiegel voor in het heden en zijn zo van grote betekenis voor de toekomst van ons land", zoals verwoord in de troonrede. De groeiende gelijkheid van vrouwen en emancipatie is vooral een verworvenheid van de afgelopen eeuw. Dat blijkt o.a. uit het feit dat Aletta Jacobs, in de canon is opgenomen als illustratie voor de gelijkheid voor vrouwen en mannen. De Nederlandse identiteit is niet vaststaand en homogeen. Ook genderstereotype beeldvorming blijft hardnekkig. Door gebruik te maken van historische bronnen en</p>

Onderwerpen	Welke plannen worden genoemd?	Analyse en aanbevelingen
		<p>erfgoed kan de samenleving kennis benutten die de veranderlijkheid van verworvenheden illustreert. Dat is relevante kennis voor de toekomst waarin jonge generaties voortbouwen op wat er bereikt is in het (recente) verleden. Erfgoed communiceert het besef dat gender- en LHBTI-gelijkheid geen vanzelfsprekendheden zijn maar (recente) verworvenheden. Het erkennen van de rol van erfgoed, zoals archieven, en de hernieuwde aandacht voor de geschiedenis is positief. Erfgoed biedt fundamentele inzichten over de historische veranderlijkheid van identiteit en het maatschappelijk denken daarover. Nieuwe communicatietechnologieën bieden mogelijkheden voor het vergroten van de beschikbaarheid en toegankelijkheid van informatie, waarbij digitalisering cruciaal is. Behoud en verspreiding van gendererfgoed als bron van kennis die tot sociale verandering kan leiden is een blijvend en actueel aandachtspunt in het werk van Atria. Het besluit te investeren in erfgoed, waaronder digitalisering en verduurzaming, zodat erfgoed beter toegankelijk wordt en blijft voor toekomstige generaties, wordt daarom toegejuicht door Atria.</p>